

**ADAMIR JERKOVIĆ,
“...ISTOČNO OD DAYTONA...”
ALIJA IZBLIZA**

Čitao sam ovaj višeslojni rukopis gospodina Jerkovića dugo, ali sa podjednakim zanimanjem, da bih tek na kraju shvatio zbog čega. Radi se o zapisima i svjedočenju iz prve ruke, a ipak sa kritičkom distancom, savjetnika za medije i odnose sa javnošću predsjednika Izetbegovića, čija pozicija a i pozicija savjetnika Adamira Jerkovića mogu biti poistovječene sa riječju izvor u doslovnom smislu. Prije bi trebalo postaviti pitanje o cjelini rukopisa, sa stanovišta onoga o čemu je moguće govoriti, i pitanje o državnim interesima koji iziskuju trenutnu šutnju, nego o autentičnoj i vjerodostojnoj izvornosti. Sve to je nužna implikacija u ovom poslu. Sam Jerković će svoju dilemu oko prihvatanja poziva prelomiti pozitivno, a onda će reći: “Bosna je nakon agresije prolazila kroz važan period svoje historije. U Daytonu je silom ugurana u tijesnu odjeću, sašivenu na brzu ruku, pa je u toj sklepotini svakom izgledala ružna. Narodi BiH dobili su ono što su tražili – nezgrapan model, neviđen u političkoj teoriji i praksi. Ali, kakva god bila, ova

“daytonska Bosna” bila je “osuđena” da živi. TA ŽELJA DA BUDEM SVJEDOKOM HISTORIJE I AKTIVNI UČESNIK U OBNOVI JEDNE RASTURENE I PODERANE DRŽAVE, OPREDIJELILA ME JE DA PRIHVATIM IZETBEGOVIĆEVU PONUDU” (cf. s. 1). Podjednako živopisnim stilom, ovaj će samosvjesni stvaralac ispisati svoja svjedočenja o predsjedniku Izetbegoviću, brojnim strancima koji su dolazili u kabinet predsjednika državnim poslovima, o svojim posebnim zaduženjima kao što bješe posjeta Kini u svojstvu emisara dobre volje, ali sa punim ovlaštenjima predsjednika Izetbegovića, uvijek sa podjednakim žarom brige za Bosnu i Hercegovinu i primjetnom ljubavi koja nema alternativu.

Sve za Jerkovića počinje 18. februara 1998. Već tada, dakle na samom početku dugotrajne suradnje, nazvao je predsjednikovu kritiku medija “neproduktivnom”, misleći pri tom na “Slobodnu Bosnu”, “Dane” i “Svijet”. Predsjednik će reći: *“Mislim da im je trebalo baš tako odgovoriti, jer su zbog svojih senzacionalističkih potreba počeli nanositi veliku štetu Bosni i Hercegovini. Nisu pisali o patnji Sarajlija, o našem*

obračunu sa Cacom, već su se okomili na Kazane (lokalitet gdje su likvidirani neki sarajevski Srbi, op.a.). *To je zasjenilo odjednom sav zločin agresora, počelo se zaboravljati to, a oštrica se usmjerila na žrtvu. Eto, šta nam je takvo pisanje donijelo.*” Sada dolazi svjedočenje A. Jerkovića, ključno, prevažno, i komparativno sa hrvatskim prilikama u istim okolnostima. Na pitanje, da li je ijednom novinaru zbog pisanja “falila i dlaka sa glave”, da li je itko zbog toga *administrativno ili sudski* stradao, Izetbegović lapidarno sam odgovara “NIKO !”, dodajući, suprotno nego u Hrvatskoj. Bezmjerna je Izetbegovićeva zasluga za to što se to nije dogodilo. Ni tada, a ni poslije, evo do današnjeg dana. U Bosni i Hercegovini nema cenzure, moguć je samo proces za klevetu, ali to je nešto drugo. “Bio je vidno uznemiren i ljut, pa sam imao utisak da sam u tom trenutku “pojeo” vatru za sve bosanske novinare”. Budući da se radilo o prvom susretu Izetbegovića i Jerkovića, mislim da moram citirati i stav autora ovog rukopisa, koji je Jerković zadržao do kraja: “Pri kraju razgovora, još jednom sam ponovio da je moj glavni uvjet da između mene i njega ne želim posrednike. Složio se.”

U svjedočanstvima Jerković mnogo govori svojim nadnaslovima, naslovima, a pri svemu tom važna je hronologija. Tako u prvom zapisu od 25. februara 1998., pod naslovom MED I MLIJEKO, koji ima nadnaslov “Retuširani

ZE-DO kanton”, pišući o razgovoru predsjednika Izetbegovića sa delegacijom Zeničko-dobojskog kantona, Jerković sintetizira utisak u svojem naslovu, ali izdvaja jedan briljantan predsjednikov stav o stipendijama koje daje SDA. Izetbegović je dao preporuku da ovu stranačku akciju ne “podržavaju”, “već da to ostane stvar SDA, a da se stipendije ne daju isključivo Bošnjacima, nego i uspješnim studentima drugih nacionalnosti”.

Sličan predsjednikov kriterij Jerković opisuje i prilikom razgovora sa delegacijom Srednjobosanskog kantona povodom bošnjačko-hrvatskih odnosa. *“Mi moramo biti kooperativni kada je u pitanju povratak. ...obavijestite Srbe i Hrvate javno i nedvosmisleno, da ih pozivamo da se vrate. Pozivajte ljude hrvatske nacionalnosti imenom i prezimenom. Hrvatsku opstrukciju povratku treba javno objelodaniti. Posebno strancima “otvarati oči” da hrvatsko rukovodstvo ne želi da se njihovi sunarodnjaci vraćaju svojim kućama i da se služe podvalom kako im Bošnjaci sprečavaju povratak.”* Poslije ovog teksta Jerković zapisuje. “Alija Izetbegović se zatim obratio Adnanu Terziću direktnim pitanjem, koje ovaj, čini mi se, nije očekivao: *“Da li mi kočimo povratak?”* “U Bugojnu jesmo nekad, ali sada smo kooperativni” – raportirao je Terzić”. Ovo prevažno pitanje za budućnost Bosne i Hercegovine, tako zapisuje Jerković, sa mnogo tekstualnih nijansi i navedenih

situacija jer bismo trebali reproducirati cijelu knjigu u ovom kontekstu, što je nepotrebno, u čitavom rukopisu zasjenjuje sve druge Izetbegovićeve stavove, i ono nedvosmisleno potvrđuje tezu da je predsjednik bio svom dušom, srcem i umom za jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu. Zato se misli koje to potvrđuju poput refrena javljaju u cijelom tekstu ovih dragocjenih svjedočanstava i doslovno znače vrijednost rukopisa, budući da su suprotne necivilizacijskom projektu "humanog preseljenja naroda"; one se protive projektu uz koji je pristao predsjednik Tuđman.

Svjedočeci o Izetbegovićevim susretima sa stranim diplomatima, zapisuje Jerković, uvijek bi predsjednik koristio priliku da objasni našu situaciju, da pokaže kako stvari stoje kompleksno, u odnosu na Srbe iz Kninske krajine i Srbe iz Bosne, primjerice kada je povratak u pitanju, ne štedeći pri tom obavještavanje o najodgovornijim ljudima koji stvaraju politike. Ali, gotovo jedinstven komentar Jerkovićev pri tom će glasiti ovako: "Dok sam ga posmatrao kako drži "šerbetnu" zdravicu, osjetio sam neko saosjećanje prema čovjeku u godinama, kojemu su obziri i dužnosti što ih nosi visoka politika poremetili adete usvojene još u ranom djetinjstvu. Ali, c'est la vie."

Jedan zanimljiv naslov kojim se komentira Izetbegovićev razgovor sa Holbrookom i Gelbardom govori suštinski sve o Izetbegovićevoj nepopu-

stljivosti. Pod naslovom POVUCITE TUŽBU!, što jasno govori o temi razgovora, i podnaslovom "Izetbegović pod pritiskom Holbrooka i Gelbarda", što, pak, jasno govori o načinu vođenja određenih razgovora, a ovaj uzimam samo za primjer, jasno proizlazi utisak o Izetbegovićevoj odgovornosti i nepopustljivosti: "Tužbu, međutim, ne mogu povući, jer je to suprotno Sintri i Bonnu. Ne bih to mogao objasniti javnosti. Tužba ima važan historijski značaj. Sve rjeđe se govori da je na BiH izvršena agresija. Razumijem vas strance. Vama bi bilo lakše da nema tužbe, ali za nas je to važno, veoma važno". Kada mu je Keneth Wullock priznao da je on "artikulirani glas multietničke Bosne", Jerković će zapisati jedan od svojih briljantnih komentara: "Kada danas razmišljam o pojavi Alije Izetbegovića na političkoj sceni i njegovom djelu, sve sam više uvjeren da su ga stranci bolje shvatali i poštovali od nas samih. Ali, zar historija nije puna takvih primjera".

U zapisu Gelbard snima situaciju, pod naslovom POPLAŠEN PLAŠI, od 22. septembra 1998., Jerković zapisuje svjedočanstvo o Izetbegovićevim riječima upućenim dvojici "prijatelja iz islamskog svijeta". Prvi je direktor Iranske novinske agencije "Irna" F. Verdinejad, a drugi otpravnik poslova Saudijske Arabije u Bosni i Hercegovini H. Karakotlia. "Direktoru novinske agencije, koji je bio važan čovjek u iranskom establishmentu, predsjednik

je rekao da “naš cilj nije da vladamo sami u BiH, nego zajedno sa druga dva naroda, Srbima i Hrvatima, i da konsenzusom naroda, koji je uvijek pun kompromisa, država može opstati”. Ovaj složen i reljefan tekst Jerković će završiti jednostavnim i pregnantnim zaključkom: “Gelbard je nekad bio pomoćnik državnog sekretara za borbu protiv droga, pa je njegova priča o talibanima, kao proizvođačima i distributerima narkotika, zvučala uvjerljivo”.

Želim navesti slikoviti opis predsjednika Izetbegovića koji sam sreo kao upečatljiv stil autora ovih zapisa: “Kratka relacija od stana do Predsjedništva bila je sav njegov dodir sa vanjskim svijetom, i opet kroz zatamnjene prozore predsjedničke limuzine. Ovom čovjeku poodmakle dobi je nedostajalo društvo, čašica iskrenog razgovora. Bio je umoran od namještenih osmjeha, poza, izlizanih fraza, čankoliza i svakojakih grebatora, koji su tražili čin i položaj. Taj čežnjivi pogled jednog čovjeka u poodmakloj dobi na sarajevsku užurbanu ulicu, nosiću u sjećanju dok budem živ.” Mogu pomisliti koliko tjeskobe je Jerković iskusio gledajući predsjednikovo lice svakodnevno, slušajući nezajažljive molbe...Ova rečenica na kraju jednog zapisa kazuje sve: “Sa tog mučnog sastanka izašao sam potišten. Pravila igre u razvaljenoj bosanskoj kući određivali su stranci”. Ili, “Na ovakve i slične sastanke dolazili smo uvijek sa mnogo nade i iskrene spremnosti da slijedimo

uputstva međunarodne zajednice. Od nje je umnogome zavisila sudbina Bosne i Hercegovine i mi smo to dobro znali. Srbi su bili natjerani u ovaj projekat i nisu mu iskreno pristupali. No nisu imali kud pa su nerado prihvatili nametnuti projekat. Bilo je onih koji su vjerovali da će entuzijazam međunarodne zajednice zbog stalnih opstrukcija splasnuti, pa su pokušavali igrati na kartu formalnog sudjelovanja u procesu. Ali, povratak u prošlost više nije bio moguć”. U tom kontekstu gotovo očajno izgleda ovaj stav iz podnaslova: “Izetbegovića manipuliraju stranački operativci”, od 27. februara 1999., sa naslovom NIZBRDICA. Zanimljiv i indikativan je komentar Adamira Jerkovića na proslavu 1. marta 1999., dana čuvenog referenduma ZA NEDJELJIVU, NEZAVISNU I SUVERENU BOSNU I HERCEGOVINU. “Prijemu su prisustvovali predstavnici diplomatskog kora, političke i javne ličnosti, kulturni radnici, ali nije bilo, kao ni prethodnih godina, dvojice članova predsjedništva BiH, Živka Radišića i Ante Jelavića. Njihov primjer slijedili su srpski kadrovi iz Republike Srpske, odnosno HDZ-a. Ali, zato su među uzvanicima, kao i uvijek, bili fratri predvođeni Petrom Anđelovićem. Izostao je i kardinal Vinko Puljić, koji je poslao pomoćnog biskupa Peru Sudara. Zanimljivo je da je Srpska pravoslavna crkva bila predstavljena na najvišem nivou – vladikom Nikolajem. Islamska zajednica

predstavljena u liku reisa Cerića uvijek je bila prisutna”. Ovom citatu i ne treba poseban komentar, ali je stilistika sa pažljivim i osjetljivim nijansama još jednom potvrdila Jerkovićev nagon za političku hroniku, za valere naročito osjetljivog, ali racionalnog suda.

Pod naslovom ROTACIJA U PREDSDJEDNIŠTVU, bez podnaslova, Adamir Jerković piše, 15. juna 1999. o Anti Jelaviću: “Narednih osam mjeseci vješto će kormilariti uzburkanim političkim vodama, razapet između nacionalističkih pokliča, koji su dolazili od desničara iz njegovog HDZ-a i zahtjeva novog vremena – da bude građanski političar po volji druga dva naroda i međunarodne zajednice. Iako su ga u štampi primitivno potcjenjivali, pogrdno ga nazivajući malim, nebitnim poručnikom JNA, ovaj bistri Hercegovac, ipak, nije zapao u sjenu harizmatičnog Alije Izetbegovića. Naprotiv. Znao je izvanredno parirati starom Predsjedniku, kojeg je uspijevao ponekad zbuniti pristojnom “drskošću”. Istrajavao je na političkim ciljevima koje su Hrvati artikulirali kroz HDZ, političku stranku koju je on predvodio. Jelavić je bio izdanak nove, punokrvne, mlade i samosvjesne generacije, koja je bila potpuno svjesna svoje snage, mjesta i uloge u društvu. Ubjedljiv i vješt govornik”. O Jelaviću je u ovih nekoliko pregnantnih rečenica, sine ira et studio, rečeno sve bitno.

Pod naslovom PAKT STABILNO-

STI, od 30. jula 1999. Jerković bilježi jedan primjetno važan momenat iz političkog života predsjednika Izetbegovića: “Bio sam sa Predsjednikom u dvorani Zetre kada je zajedno sa Franjom Tuđmanom potpisivao dokument, kojim se, ustvari, ovjerava bosanskohercegovačka državnost. Na licu mu je titrao diskretan osmijeh. Nisam bio siguran da li se na umorno lice navukla prigušena ironija, ili je to bilo olakšanje kakvo sam vidao na faci umornog, ali zadovoljnog čovjeka. Nije bilo sumnje – veliki lični trijumf Alije Izetbegovića, koji je upravo doživio satisfakciju da onaj ko je osporavao bosansku državu, sada, definitivno, u Sarajevu, u srcu “zemljice Bosne”, kako je Tuđman s prezirom nazivao BiH, potpiše kapitulaciju svog državnog projekta”. Ni ovom tekstu ne bi trebao komentar, de facto, ali želim upozoriti na stilistiku antiteze kojom se Jerković poslužio genijalno, rekavši sve, ...

Jerkovićevi rezoni i njegova metaforika uvijek iz konteksta izvode dalekosežni zaključak, vidi se to uvijek, ali posebno izdvajam ovo stanovište: “Američko sondiranje terena u bosanskom živom blatu nastaviti će se intenzivno i narednih dana. Njihova diplomatija presudno će povezivati pokidane bosanske konce, a nerazmršene čvorove sabijati u komplikovano tkanje originalnog bosanskog ćilima”. Tako ovi dragocjeni komentari sa vizijom, svakako, upućuju na zrelost suda, pa se čini da je Jerković u malo dana preživio mnogo godina u

ovim našim tjeskobama. Ne mogu ovdje navoditi njegove rezonance i komentar uz svaki tekst, razumljivo, kao što je nemoguće citirati svaki njegov naslov uz problem o kojem piše i svjedoči, od formiranja državne granične službe i svih mogućih opstrukcija, do predsjedavanja Vijećem ministara, od Haaga i ratnih zločina do položaja sudstva u Bosni i Hercegovini, etc., od stranačke krize u SDA do politički stabilne Bosne i Hercegovine, od Srebrenice do Brčkog. Međutim, ovaj navod analize društvenih prilika u Bosni želim posebno navesti radi kriterija: "Ekonomski teoretičari objašnjavali su nespokojnom narodu da, pošto smo uskočili u socijalizam, a da prethodno nismo okusili kapitalizam, moramo proći tu, prvu fazu, neljudskog, liberalnog kapitalizma. Nezaposlenost je bila velika, a raubovanje radnika, koji su ostali skoro bez ikakvih prava, bezdušno. Slike društvenog očajaja i eksploatacije kao da su se preselile iz Zolinih romana."

U posebnom segmentu odnosa sa institucijama međunarodne zajednice Adamir Jerković dolazi do izraza. U zapisu SIZIFOV POSAO, od 31.07. – 11.08. 2000. nalazim i ovaj paradigmatični stav: "Alija Izetbegović je učinio ogroman napor da nominira svog nasljednika. Stranci i opozicija su mu prigovarali zbog načina na koji je to pokušavao izvesti. No, on nije uradio ništa što ne bi i njegovi kritičari".

Kada su u novembru te godine smi-

jenili staru nacionalističku garnituru, pokazali su da isto toliko, i još više, vole vlast i da ne biraju sredstva da zadrže "slast". Ono što su Izetbegoviću stavljali u "griješ", potvrdili su uvjerljivo i sami – politika se ne vodi na rajskim poljima dobra i vrline, već na blatnjavim poprištima sa mnogo prekršaja i povreda.

Objektivno, ovu bitku sa međunarodnom zajednicom, Stranka demokratske akcije nije mogla dobiti, čak ni uključivanjem samog Izetbegovića u operativni dio posla. Dugogodišnja vladavina, bez prave opozicije, pretvorila je SDA u samouvjerenu, narcisoidnu i prepotentnu političku grupaciju, koja ne samo da je bila udaljena od pojedinca i stvarnog života, nego je imala i inferioran politički koncept. Jer, da nije tako i da je postojala dugoročna vizija, njeni zastupnici bi na vrijeme donijeli Zakon o popunjavanju upražnjenog mjesta člana Predsjedništva, a cijela operacija zamjene kvalitetno osmišljena. Izetbegovićeva "krivnja" je u tome što je bio okružen gomilom neinventivnih, politički neizgrađenih, a često i nepismenih kadrova unutar SDA, koji nisu promišljali dugoročno, niti su imali bilo kakvu političku viziju. Ali što su bili gori, u stranci su bili važniji". Izvršna karikatura partijske podobnosti koju Jerković pripisuje politici SDA, ali se, historijski gledajući, mana samo ponavlja, bez obzira na stranku, narod i hronologiju. To je čovjekova sudbina.

Na dirljiv način govore Jerkovićevi

zapisu o opraštanju ambasadora od predsjednika Izetbegovića, naročito ambasadora Austrije, Turske i Malezije.

Predsjednik Izetbegović se oprostio od bosanskohercegovačke javnosti pred velikim brojem poštovalaca biranim, ali i emotivnim riječima. Na kraju toga govora izrekao je i poklič: "Neka živi i napreduje naša jedina domovina..."

"Fluid koji je bio uspostavljen između njega i prisutnih, pokrenuo je masu na pljesak. Prisutni su intuitivno osjetili da mu u tom trenutku treba njihova podrška. Taj pljesak bio je tačka na njegov govor. Dok je dvoranom odzvanjao titraj dlanova, Alija Izetbegović je s olakšanjem izgovorio: "Bosna i Hercegovina". Taj zapis istančanih nijansi

u zapažanju kojemu ništa ne promiče bitno je važan za Jerkovićevu stilistiku, koju i gradi na osnovu onoga što vidi i čuje, vjerodostojno, pa mu nije promaklo ni Izetbegovićeva ganuće koje ga je spriječilo da kaže posljednje riječi svoje zahvalnosti, da spomene međunarodni SUBIECTUM svoje zemlje. Jerković majstorski gleda, vidi, opisuje i tumači. Izetbegović je dobro izabrao budućeg hroničara bosanskohercegovačke historijske zbilje. Njegovi slobodni i utemeljeni komentari snagom argumenata ostaju vjerni zapis, ali i vjerodostojno svjedočanstvo par excellence. ♦

Vladimir Premec

**SENADIN LAVIĆ,
IZMEĐU PERIFERIJE I CENTRA
Sarajevo, DES, 2006, 120 str.**

Nedavno je u Sarajevu publicirana knjiga pod nazivom *Između periferije i centra*, autora Senadina Lavića. Ovu zanimljivu zbirku eseja čine dvije tematske cjeline: *Provincijalne hiperbole i Metropolska arogancija*, koje predstavljaju semantički okvir za više od dvadeset tekstova, kao što su: *Čekajući Prometeja, Power Point Presentations, Silikonske halucinacije, Javnost, licemjerje mase i profane sudbine, Granice, Dim & prašina* i drugi.

Saznanja i stavovi koje je autor prezentirao u knjizi predstavljaju sukus njegovih ličnih i profesionalnih aspiracija usmjerenih ka razotkrivanju *smjerno retuširane* slike postratne stvarnosti u Bosni i Hercegovini, prekrivene mrežom "netolerancije, primitivizma i nefunkcionalnog jednoulja". Kroz prizmu kritičizma Lavić uspješno analizira politička, religijska, kulturna, ideološka, komunikološka i druga dešavanja unutar savremenog bosanskohercegovačkog društva, stavljajući pri tome akcenat na stanje kolektivne i individualne svijesti, koju on percipira kao "kolektivističku monologiju" zarobljenu između *centra* i *periferije*.